

Avusturya Ordusunun Kosova'yı İşgali (1689–1691) ve Yerel Halkın Tepkisi

Agron Islami

Özet: Kosova'nın 1690 yılında Habsburg ordusu tarafından işgali, Osmanlı dönemi Kosova tarihinin en önemli safhalarından birini oluşturmaktadır. Üstelik yaklaşık bir yıl süren bu işgal, günümüzde dahi Arnavut ve Sırp tarihçiler arasında tartışmalara konu olmaya devam etmektedir. Bilindiği üzere Sırp efsanevi tarih yazımı, Sırp'ların Kosova üzerindeki tarihsel hak iddiasını (1389 Birinci Kosova Savaşı'ndan itibaren) merkeze alan bir anlatıyı hâkim kılmayı başarmıştır. Bu anlatı, Pavle Julinac'ın tezine dayandırılmakta ve yazılı biçimde sözde “Kosova'dan Büyük Sırp Göçü” olarak ortaya konulmaktadır.

Bu tür tarih yazımı, Ortodoks Kilisesi'nin tarihine ve İpek (Peja) Patrikhanesi'ne mensup Ortodoks ruhban sınıfını temsil eden III. Arseniye Çarnoyeviç'in (1683–1706) şahsiyetine odaklanmaktadır. Avusturya ordularının geri çekilmesinin ardından Ortodoks Patriği ile birlikte yaklaşık 30.000 Ortodoksun (Sırp, Arnavut, Bulgar vb.) Macaristan'a göç etmesi, Sırp milliyetçi araştırmacılar tarafından, 1691 yılında Osmanlı idaresinin söz konusu bölgelere yeniden hâkim olmasından sonra Kosova'nın demografik yapısında etnik bir dönüşüm yaşandığı yönündeki iddialara temel dayanaklardan biri olarak ileri sürülmüştür.

“” Islami, A. (2026). Avusturya ordusunun Kosova'yı işgali (1689–1691) ve yerel halkın tepkisi. *Journal of Balkan Studies*, 6(1), 45-65.

✉ Dr., Institute of History “Ali Hadri”- Prishtina, Kosovo, agron.islami@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-0148-0726>

ResearchGate <https://ror.org/04qtk4r03>

📄 Balkan Studies Foundation
DOI: <https://doi.org/10.51331/A0678>
Journal of Balkan Studies, 6 (1), 2026
balkanjournal.org

Received: 21.12.2025
Revision: 09.01.2026
Accepted: 18.01.2026

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

Bu çalışma, Kutsal İttifak orduları tarafından Kosova'nın işgalini, Kosova reayasının bu işgale yaklaşımını ve 1691 yılı boyunca Osmanlı idaresiyle olan ilişkilerini ele almayı amaçlamaktadır.

Anahtar kelimeler: Kosova, Avusturya İşgali, Pjetër Bogdani, Arsenije III, Toma Raspasani.

Abstract: The conquest of Kosovo by the Habsburg army in 1690 constitutes one of the most important phases of the history of Kosovo during the Ottoman period. Moreover, this conquest, which lasted approximately one year, continues to be a subject of debate between Albanian and Serbian historians even today. As is known, Serbian mythological historiography has managed to create a narrative that focuses on the historical claim of the Serbs to Kosovo (since the First Battle of Kosovo in 1389). This narrative is based on the thesis of Pavle Julinac and is presented in written form as the so-called “Great Serbian Exodus from Kosovo”. This type of historiography focuses on the history of the Orthodox Church and the personality of Arsenije III Crnojević (1683–1706), who represents the Orthodox clergy belonging to the Patriarchate of Peja. After the withdrawal of the Austrian armies, the migration of approximately 30,000 Orthodox Christians (Serbs, Albanians, Bulgarians, etc.) together with the Orthodox Patriarch to Hungary has been presented by Serbian nationalist scholars as one of the main bases for their claims that an ethnic transformation occurred in the demographic structure of Kosovo after the Ottoman administration regained control of these regions in 1691.

This study aims to examine the occupation of Kosovo by the armies of the Holy League, the approach of Kosovar subjects to this occupation, and their relations with the Ottoman administration throughout 1691.

Keywords: Kosovo, Austrian Occupation, Pjetër Bogdani, Arsenije III, Toma Raspasani.

Giriş

Osmanlı ordusunun 1683 yılında Viyana'yı fethetmeye yönelik girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması, Orta Avrupa'daki güç dengelerini Osmanlı aleyhine değiştirmiş ve Habsburgların diplomatik girişimlerini hızlandırmıştır. Bu bağlamda Habsburglar, 5 Mart 1684 tarihinde Venedik, Polonya, Malta, Toskana ve Papalığı bir araya getirerek *Kutsal Haçlı İttifakı*'nı teşkil etmişlerdir (Shaw, 1976: 217; İnalçık, 2015: 205–206). 1686 yılından itibaren Rusya'nın da söz konusu koalisyonu katılmasıyla ittifak daha geniş bir askerî ve siyasî nitelik kazanmıştır. Bu gelişmeler neticesinde Osmanlı İmparatorluğu, izleyen yaklaşık yirmi yıl boyunca Macaristan, Bosna, Kosova ve Sırbistan'da Habsburglara; Ukrayna'da Polonya'ya; Dalmaçya, Arnavutluk ve Mora'da Venedik'e; Kırım'da ise Rusya'ya

karşı olmak üzere, çok cepheli ve eş zamanlı bir mücadele yürütmek zorunda kalmış; böylece imparatorluk, bütün büyük rakipleriyle aynı anda savaşmak durumunda bırakılmıştır (Uzunçarşılı, 2000: 460).

II. Viyana Kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanması ve bunu izleyen askerî yenilgiler, Osmanlı maliyesi ve taşra düzeni üzerinde ağır baskılar oluşturmuştur. Bu durum, Osmanlı askerî teşkilatına mensup unsurların da dâhil olduğu ciddi toplumsal huzursuzlukları ve yer yer isyan hareketlerini beraberinde getirmiştir. Bu süreçte öne çıkan figürlerden biri de 1684/85 yıllarında Macar cephesinde askerî birliğin başında bulunan Yeğen Osman Paşadır (Katić, 2001: 36). Kendisi Anadolu'ya kaçmış ve orada etrafına çok sayıda levend ve eşkiya toplamıştı. Devletin içinde bulunduğu zor siyasi durum, isyankâr Paşanın (Yeğen Paşa) sultana kendini kabul ettirmesine ve 1687'de Belgrad muhafızı, ardından Bosna valisi ve Macar cephesinin başkomutanı (serdar) olarak atanmasına neden olmuştur. Bu görevlerdeyken, Rumeli'nin geniş bir kesiminde nüfuzunu artırarak keyfî vergiler uygulamış ve bazı kiliseleri kapatarak Hristiyan ruhban sınıfına yönelik baskıcı politikalar izlemiştir (Malcolm, 2002:141-142).

Bu dönemde yürütölen çok cepheli savaşlar hem dış hem de iç hazine kaynaklarını önemli ölçüde tüketmiş ve Osmanlı maliyesi üzerinde ağır bir yük oluşturmuştur. Mali darboğazın derinleşmesi, devletin kapıkulu ocaklarına düzenli maaş ödeyemeyecek duruma gelmesine yol açmıştır. Gereklî mali kaynağın temini amacıyla "imdâd-ı seferiyye" adı altında olağanüstü vergilerin toplanmasına yönelik fermanlar ilan edilmiş olsa da derinleşen iç siyasi ve askerî krizin önüne geçilememiştir. Bu durumda, Avusturya cephesindeki başarısızlıklar nedeniyle görevini terk ederek kaçan Sarı Süleyman Paşa'nın yerine sadrazamlığa getirilen Siyavuş Paşa'nın öncülüğünde, memnuniyetsizlik içindeki askerî zümreler İstanbul'a doğru harekete geçmiştir. Ordu, başkente yaklaşık 70 km. mesafedeki Silivri'ye ulaştığında Siyavuş Paşa, Şeyhülislam'a ve İstanbul kaymakamı Köprölüzade Mustafa Paşa'ya gönderdiği mektupla IV. Mehmed'in tahttan indirilmesini ve yerine kardeşi Süleyman'ın geçirilmesini talep etmiştir. Bu gelişmeler neticesinde, 8 Kasım 1687 tarihinde Ayasofya Camii'nde ulemânın ve Köprölüzade Fazıl Mustafa Paşa'nın huzurunda padişahın tahttan indirilmesine

dair fetva ilan edilmiş ve böylece Osmanlı tahtına II. Süleyman (1687–1691) çıkmıştır (Özcan, 2004:66-67).

Yeni padişah tahta çıktığında, Hristiyan orduları tüm cephelerde belirgin ilerlemeler kaydetmiştir. Avusturyalılar, Macaristan'daki stratejik kaleleri ele geçirmişti. General Antonia *Von Caraffa*, 14 Ocak 1687 târihinde, Macaristan'ın kuzeyiyle tüm askeri bağlantıları kesen, stratejik önemi büyük olan *Egri* (Eger-Erlau) kalesini teslim almıştır. Ayrıca, Eylül 1688'de Avusturya ordusu, Istolni Belgrad (Székesfehérvár), Ilok, Varadin ve Lugoş kalelerini ele geçirmiştir (Özcan, 2004:72). Ardından Karpatların kuzeyindeki bölgeler ve Sava Nehri'nin hem kuzeyinde hem güneyinde yer alan kalelerin büyük kısmı Avusturya hâkimiyetine girmiştir. Öte yandan Venedikliler Yunanistan'daki İstefe ve Bosna'daki Knin kalelerini hâkimiyet altına aldıktan sonra Mora Yarımadasını ve Arnavutluk'taki Kanina ve Avlonya (Vlora)'yı ele geçirmeyi başarmışlardır (Xhufi, 2017: 30-32).

Tüm bu gelişmelerin ardından padişah, genel seferberlik (nefir-i âm) ilan ederek ordunun başında Sofya istikametine doğru harekete geçmiştir. Ancak Edirne civarına vardığında, Yeğen Osman Paşa'dan bir mektup almıştır. Paşa, Avusturya kuvvetleriyle Ujiçe (Užice) ve Yenipazar (Novipazar)'da giriştiği çarpışmaların ardından Niş'e çekilmek zorunda kaldığını, düşmanın Sava Nehri'ni geçtiğini ve bölgedeki savunma hatlarının ciddi biçimde zayıfladığını bildirerek acil askerî takviye ve mali destek talebinde bulunmuştur. Bu mektuba cevaben padişah, her ne pahasına olursa olsun bölgenin müdafaa edilmesini emretmiştir (Üsküdarî Abdullah Efendi, 2017: 392).

Padişah Edirne'ye tam olarak ulaşmadan, Belgrad'ın düştüğü (Eylül 1688) haberi alınmıştır. Bu gelişme üzerine, İstanbul'daki Hollanda elçisinin de teşvikiyle Osmanlı hükümeti Avusturya ve Venedik'le barış müzakerelerine girişmek amacıyla Zülfikar Efendi'yi Viyana'ya (Şubat–Haziran 1689) göndermiştir (Mantran, 2004:239). Ancak söz konusu diplomatik teşebbüslerin başarısızlıkla sonuçlanması, Osmanlı Devleti'nin askerî ve siyasî bakımdan içinde bulunduğu krizi daha da derinleştirmiştir. Nitekim, Avusturya ordusu yeniden taarruza geçerek 24 Eylül 1689 tarihinde Niş'i işgal etmiş, ardından Kosova ile Adriyatik kıyısı ara-

sındaki bölgeleri ele geçirerek Osmanlıların Bosna ile olan bağlantı hatlarını kesmeyi hedefleyen yeni cepheler açmışlardır.

Kosova Bölgesinin Avusturya ordularınca işgali (1689-1690)

Avusturyalı generaller tarafından belirlenen stratejik plan doğrultusunda, başkomutan Margrave Ludwig von Baden kuvvetlerini iki ana kola ayırmıştır. Bu çerçevede Baden, 1689 yılının Ekim ayında bizzat komuta ettiği birliklerle Vidin istikametine ilerlerken, Kosova'nın güneyine sevk edilen ve yaklaşık 5.000 askerden oluşan diğer birliğin komutasını Enea Piccolomini üstlenmiştir. Piccolomini'ye verilen temel görev, Kosova'dan Arnavutluk içlerine doğru ilerleyerek Osmanlıların Bosna ile olan askerî ve lojistik bağlantılarını kesmektir (Malcolm, 2002: 143). Komutasındaki birlik ile Ekim ayının ilk yarısında Ürgüp'ü (Prokuplje) ele geçirdikten sonra Leskofça (leskovac) üzerinden Kosova'ya yönelmiştir. Piccolomini'nin Baden'e gönderdiği mektupta belirttiğine göre, 21 Ekim'de Priştine'de bulunmakta olup, hâlen Osmanlı kontrolünde bulunan ve Sırbistan ile Hersek toprakları arasında stratejik bir geçiş noktası teşkil eden İzveçan (Zvečan) Kalesi ile Novabirda'yı (Arnavutça: Novobërdë; Sırpça: Novobrdo) ele geçirmeyi hedeflemekteydi (Rugova, 2024: 219).

Dukakin ve Prizren mutasarrıfı Mahmudbeyzâde Mahmud Bey, yaklaşık 10 000 kişilik kuvvetiyle Kutsal İttifak ordusuna pusu kurmak amacıyla Priştine istikametine hareket etmişse de, yerel halkın Avusturyalı birliklerle iş birliği içerisinde olduğunu fark etmesi üzerine herhangi bir çatışmaya girmeden geri çekilmiş ve Üsküp'e sığınmıştır (Malcolm, 2002: 143). Piccolominin 23 Ekim 1689 tarihli raporunda belirttiği üzere, 300 Osmanlı askerinden oluşan bir birlikle kısa bir çatışmanın ardından surlarla çevrili Kaçanik şehrine girmişler ve burada 19 Osmanlı askerini öldürmüşler ve 11'ini esir almışlardır. Ardından dağlık güzergâh üzerinden ilerleyerek Üsküp gibi stratejik ve nüfusça büyük bir yerleşim merkezinin civarına ulaşmışlardır (Rugova, 2024: 219). Bu koşulların yarattığı güvenlik kaygıları neticesinde Üsküp ahalisi, Avusturya orduları şehre ulaşmadan önce evlerini ve yurtlarını terk etmek zorunda kalmıştır. Piccolomini'nin aktardığı-

na göre, Sofya'dan gelebilecek olası bir Osmanlı taarruzundan ve Kosova bölgesinin henüz tam anlamıyla güvence altına alınamamış olmasından duyduğu endişe sebebiyle 26 Ekim 1689 tarihinde şehrin ateşe verilmesini emretmiştir. Avusturyalı general, Üsküp'ü mimarî süslemeleri bakımından Roma'ya, kent büyüklüğü açısından ise Prag'a benzetmektedir (İnbaşı-Kul, 2018:22).

General Piccolomini'nin 9 Kasım 1689 tarihli raporuna göre, Avusturya ordusu Üsküp'ten Kaçanik'e geri çekilmiş ve buradan Lipyan'a (Lipjan) intikal etmiştir. Bu süreçte Albay Strasser, piyade taburları ve altı top eşliğinde Mitroviça bölgesinde bulunan İzveçan ve Banska (Banjska) yönünde ilerlemiş ve 3 Kasım'da söz konusu yerleri tamamen ele geçirmiştir. General, alayı ve Styria süvarileri (Dragonnern von Styrum) ile birlikte, Kosova'daki Asî Arnavutlarla yapılan anlaşmanın ardından bölgedeki durumu yerinde görmek amacıyla Arnavutluk yönüne hareket etmiştir. Ancak sağ koltuk altındaki şişlikler (veba belirtisi) sağlık durumunu ciddi şekilde etkilemiş ve Lapuşnik'te (Llapushnik) durmak zorunda kalmıştır. Buradan Malişeva'ya geçtiğinde, Şehirköy'ün (Pirost) düştüğü haberi alınmış ve Avusturya Yüksek Komutanlığının emri üzere, komutanlık Albay Strasser'e devredilip kuvvetleriyle Niş'e geri çekilmiştir. Bununla birlikte zaman kazanmak isteyen General Piccolomini, 5 Kasım'da Prizren'e yaklaşık üç saat mesafede bulunan Mamuşa (Mamusha) köyüne ilerlemiş ve burada yerel liderlerle bir araya gelmiştir. Görüşmenin ardından (6 Kasım) askerleriyle birlikte Prizren'e girmiştir. Burada yaklaşık 5 000 asî Arnavut savaşçıları tarafından büyük bir coşku ve saygıyla karşılanmıştır. Karşılama törenine, Hristiyan ve Müslüman Arnavutların yanı sıra şehrin diğer etnik gruplarına mensup halk da katılmıştır.¹ Törende Başpiskopos Pjetër Bogdani ile birlikte Kelmendi (Klementi) liderleri de hazır bulunmuştur. Avusturya ordusunun geçişi sırasında üç kez tüfek atışıyla selamlama gerçekleştirilmiştir (Rugova, 2024: 236-237).²

1 Tivar Başpiskoposu Gjergj Bardhi'nin (Giorgio Bianchi) 1638 yılının Şubat ayında Dukagjin ve Prizren'i ziyaret ettiği sırada hazırladığı rapora göre, Prizren şehri 22 katolik, 34 hristiyan ortodoks ve 3 000 müslüman hane olmak üzere toplam 3058 haneden oluşmaktadır. (Zamputi, 1965: 101).

2 "Am 6. brach man von Mamuscha auff, und marchierte biß zu gedachten Ohrt von Preiseren, woselbsteu der Her.[rn] General von dem Erz Bichoffe selbigen Landes und den Patriarchen von Climent empfangen wurde, so eine Fahne mit den Zeichen des Creußes vorher tragen liessen, und stunden bey 5000 Arnauten, Albaneser Christen und Turcken, und andere National Volck, in zweyen Linien vor der Stabt ins Gewehr, welche sämbtlich bey Durchpaßierung der Teutschen Militie eine Dreysache Salve gaben, und nachgehends so woll selbige als diekinsrige nahe bey einander Campireten". Y. Rugova'ya atfen, *a.g.m.*, s. 236-237.

Hristiyan Kutsal İttifak koalisyonuna bağlı orduların genişlemesi yalnızca kuzey bölgelerle sınırlı kalmamış, aynı zamanda güney sahalarda da etkisini göstermiştir. Böylece, Eylül 1690'da Himara ve çevresinden gelen Âsi Arnavut savaşçılar, Venedik, Papalık ve Malta kuvvetleriyle işbirliği kurarak Avlonya (Vlora) dışında stratejik öneme sahip Kanina Kalesi'ni ele geçirmişlerdir. Söz konusu bölgeler, 1691 yılının Mart ayına kadar koalisyonun kontrolünde kalmış, ardından yeniden Osmanlı yönetimine geçmiştir (Duka, 2009:383).

Habsburg-Osmanlı Savaşları'na (1683–1699) bizzat tanıklık etmiş ve II. Viyana Muhasarasına katılmış olan Osmanlı tarihçisi Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa (ö. 1726), kaleme aldığı kroniğinde bu cephelere önemli ölçüde yer vermektedir. Onun aktardığına göre, Kutsal İttifak'a bağlı Hristiyan ordularının ilerleyişiyle birlikte, gayrimüslim ruhban sınıfı (Ortodoks ve Katolik din adamları) Osmanlı yönetimine karşı halkı ayaklandırma faaliyetleri yürütmüştür. Silâhdar, Niş'in yaklaşık 10 000 kişiden oluşan bir Avusturya ordusu (Avusturyalılar, Macarlar ve yerli reayadan oluşan) tarafından ele geçirilmesinin ardından General Veterani'nin yerel beyler (prensler), din adamları ve halkın geneline hitaben "Artık Osmanlı egemenliği sona ermiş, bizim hükümrانlık devrimiz başlamıştır" şeklinde bir mesaj ilettiğini belirtmektedir (Mehmed Ağa, 1982: 424-430). Bu çağrı üzerine yerel halkın bir kısmı Osmanlı yönetimine karşı isyan etmiştir. Ayaklanmaya katılmak istemeyenler ise esaret, şiddet ve katliamlara maruz kalmıştır. Halk desteğini arkasına alan Avusturya kuvvetleri, kısa sürede stratejik öneme sahip şehir ve kaleleri ele geçirmiştir. Bunlar arasında: İpek, Prizren, Kalkandelen (Tetova), İştîp, Priştine, Vilçiterin (Vushtrri), Yeni Pazar, Mitroviça, Üsküp, Leskofça, Çačka, Valva, Uziçe, Pojega, Yagodina, Plevne, Ürgüp (Prokupye), Kumanova, Şehirköy (Pirot), Alacahisar (Kruševac), ardından Smedereva, Vidin, Palanka, Hisarcık, Hasan Paşa, Kaçanik, Kavalıç, Karagonca ve Üsküp'teki Eğri-dere. (Mehmed Ağa, 1982: 424-430).

Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa'nın savaş sırasında Müslüman nüfusun önemli bir kısmının günümüz Kosova bölgesinden Serez, Selanik ve çevre bölgelere göç ettiğine dair ifadesi, Osmanlı belgeleri ve Avusturyalı askerî personelin raporlarıyla da doğrulanmaktadır. Örneğin, Piccolomini'nin 21 Ekim 1689 ta-

rihli raporunda şu ifadeler yer almaktadır: “Bosna’ya doğru uzanan vadiler ele geçirildi. Seçilmiş, cesur ve kararlı 200 adamla, düz ve yüksek dağlarla çevrili Kosova topraklarına geldim. Ülke, önceden Boşnaklar, Arnavutlar (Hristiyanlar) ve Türklerden (Arnavut ve diğer Müslümanlar) oluşan bir nüfusa sahipti ancak korkudan kaçmışlardır. Köyler yakılmadı” (Rugova, 2024:219). Dönemin Osmanlı resmi kayıtlarından anlaşılmaktadır ki, Kosova köyleri yakılmamış olmalarına rağmen, halk geri döndüğünde vatanlarını harap hâlde bulmuştur. Nitekim 27 Mayıs 1697 tarihli bir belgeden, Osmanlı idaresinin yeniden tesis edilmesinden sonraki ilk yıllarda Priştine, Novobirda, Morava (bugünkü Gilan yöresi) ve Yanova-i Kadîm (Janjeva) gibi kazaların ileri gelenlerinin (ulema, suleha, imamlar, ayan vb.) Osmanlı Divanı’na arzuhaller göndermiştir. Söz konusu ileri gelenler, Kutsal İttifak ordularının Kosova’yı işgali sırasında evlerini terk ederek güvenli bölgelere sığındıklarını belirtmişlerdir. Geri döndüklerinde ise bölgeyi harap durumda buldukları için ekonomik durumlarının büyük ölçüde kötüleştiğini ifade etmişlerdir. Bu minvalde tahıl ve diğer gıda maddelerini başka bölgelerden temin etmek zorunda kaldıklarını dile getirerek devletten yardım talebinde bulunmuşlardır (BOA, AE, SAMD. II, 5/455.01). Benzer biçimde, XVIII. yüzyılın başlarına ait bir şikâyet kaydında da Habsburg işgali dönemine atıfta bulunularak Vilçiterine sancağı bölgesindeki değirmenlerin çoğu harap olduğu ve yaklaşık kırk yıl boyunca işlevsiz kaldıkları belirtilmektedir (BOA. A.DVN. S. ŞKT.d. 150).

Avusturya generallerinin yazışmalarına göre, İmparator I. Leopold’un ajanlarının Osmanlı karşıtı cepheye katılma çağrısı, Kosova ve çevresindeki Müslüman ve gayrimüslim halk tarafından Kutsal İttifak ordularına destek verilmesiyle karşılanmıştır. Söz konusu raporlarından, halkın Avusturya generali Piccolomini ile ilk teması 21 Ekim’den önce gerçekleştiğini de ortaya çıkmaktadır. Kendisinin imparatora yazdığı mektupta, Arnavutlar (albanesern) ve Raşkalılar³ (Raißen) tarafından temas kurulduğu ve bunların imparatorluk ordularına katılmaya istekli oldukları belirtilmiştir. Ancak, (asi Müslüman) Arnavutların iş birliği konusunda bazı çekinceleri olduğu ifade edilirken, Kelmendi (Clementiner) kabileli arnavutlar ile de bir konfederasyon (Confereda-

3 Raşkalılar, Raška bölgesinden gelen sırp savaşçılardır.

tion) adı verilen bir iş birliği kurma amacıyla davet gönderildiği bildirilmiştir. (Rugova, 2024:220).⁴

Bu minvalde, General Veterani Priştine'deki 5 000 asi Arnavud'un (*Arnavut rebellati à Turchi*) Piccolomini'ye bağlılık yemini ettiğini ve Piccolomini'nin Kosova'daki Katolik kiliselerinde nüfuzu bulunan Pjetër Bogdani önderliğindeki 6 000 Arnavut tarafından karşılandığını ifade etmektedir (Xhufi, 2023:141; Malcolm, 2020:140). Dönemin Osmanlı tarihçisi Silahdarın aktardığına göre, bu sıralarda 3 000 kadar asi Arnavud Dukakin dağırından inerek İpek şehrini kontrol altına almışlardır. İsyanlar Kumanova, Üsküp, Ohrid, Mirdita, Malësi (Dukakin ve İşkodra dağlık bölgesi) gibi geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu arada, Kumanova bölgesinde haydutluk faaliyetleriyle meşhur olan Karpoş da 3 000 kişiyle birlikte (o sırada Mehmed Paşa önderliğindeki sadece 500 asker tarafından savunulan) Üsküp'e ve İştip'e saldırmıştır. Karpoş, Arnavut kaçaniklilerin de desteğini alarak Üsküp'ün çarşısını ve bazı mahallelerini ateşe vermiş, ayrıca halkın arabalarla geçtiği yolları da kapatmıştır. Paşa (Mehmed Paşa) ile kaçabilenler Serez ve Sofya'ya sığınırken, geri kalanlar kılıçtan geçirilmiş veya esir alınmıştır (Mehmet Ağa: 1928, 424-430). Piccolomini'in 9 Kasım 1689 tarihli askerî kamından gönderdiği anonim bir raporda, Holstein Dükü'nün İştip'i ele geçirdiği ve burada 2 000 Müslümanı sürgün ettiği ve daha büyük bir kısmını rehlin aldığı bildirilmektedir (Rugova:2024, 238).

Piccolomini'nin Kosova'daki askerî ve diplomatik başarıları, Avusturya'nın bölgeye yönelik stratejik planlarının uygulanmasında belirleyici rol oynamıştır. Kısa süre içinde İzveçan'dan Üsküp'e kadar uzanan tüm Kosova coğrafyası üzerinde denetim sağlamıştır. Ancak onun ölümünden sonra, Köprülü hanedanından Fazıl Mustafa Paşa liderliğindeki Osmanlı ordusunun toparlanmasıyla sahadaki durum değişmiştir. Fazl Mustafa Paşa, düşman cephelerinin başında Lorraine'li Charles *Charls of Lorraine*, Badenli Louis *Louis of Baden*, Prens Eugen ve ardından Tuna'nın kuzeyindeki Osmanlı vilayetlerinin çoğunu fethetmeyi

4 "ich lasse hier Berschanzungen antegen, und für die zurück-bleibende Truppe die nöthige Subsistenz zusammen bringen. Das Schloß Swezay bey Mitroviß, am Eingang von Servien in die Herzegowina, und Novibarbo am Hamus sind noch vom Feinde besetzt", Yll Rugova'ya atfen, "Dokumente të Pikolominit për fushatën ushtarake habsburgase në Kosovë (1689)", *Studime Historike*, nr. 1, Tiranë: 2024, s. 219.

başaran Vendikli *Francesko Morosini* gibi yüksek rütbeli generallerin bulundukları bir dönemde sadrazamlık görevine geldiği bilinmektedir. Bu generaller, Tuna'nın kuzeyindeki Osmanlı eyaletlerinin büyük bir bölümünü ele geçirmiş ve Bosna, Sırbistan, Kosova ve Arnavutluk topraklarında Avusturya işgali devam etmekteydi. Son olarak bu kuvvetler, asî arnavutlarla aktif iş birliği içinde Üsküp'e kadar ilerlemişlerdir (Creasy, 1856:83).

Yeni sadrazam, başlangıçta düşmanla ittifak kurmuş olan Hristiyan Osmanlı tebaasını doğrudan etkileyen kapsamlı bir mali sistem reformu gerçekleştirmiştir. Bu önlemler çerçevesinde cizye vergisi için yeni bir standart oluşturmuştur. Buna göre, vergi artık ekonomik gücüne göre (ala: yüksek, evsat: orta ve edna: düşük) tahsil edilecektir (İnalçık, 1993: 45-48). Aynı zamanda, Edirne'de Sultan II. Süleyman ile sadrazamın başkanlığında toplanan Harp Meclisi tarafından hazırlanan stratejik plan çerçevesinde, Kırım Hanı Selim Giray ordusuyla birlikte Üsküp üzerinden Kosova'nın güneydoğu bölgesine ilerlemiştir. Her ne kadar 22 Aralık'ta Priştine'de toplanan Avusturyalı generallerin, Osmanlı ordusuna karşı koyma kararı almış olsa da 30 Aralık'ta Osmanlı ordusunun Kaçanik Boğazı'nı kuşattığı haberi gelmiştir. Bu gelişme üzerine Holstein, Albay Strasser'e 1.300 Avusturyalı asker ve 1.500 Arnavut ile Raşkalılardan oluşan bir birlikle Prizren'e giderek, Piccolomini'nin 500 askerden oluşan birliğine destek vermesi emrini vermiştir (Malcolm, 2002:152). Osmanlı tarihçilerine göre, Serasker Koca Mahmud Paşa, Kırım Hanı Selim Giray ile birlikte Üsküp'ü aldıktan sonra Avusturya ordusunun Kaçanik'te toplandığı haberini almıştır. Bunun üzerine Tatar ordusu ve 15.000 Arnavut askeriyle birlikte Rumeli Beylerbeyi Halil Paşa ve Mustafa Paşa'nın yanı sıra Dukakin Sancakbeyi (Mahmut Paşa) ile Avlonya Sancakbeyi (Cafer Paşa) Kaçanik'i geri alarak Priştine, Prizren ile İpek yönünde ilerlemeye başlamışlardır (Külçe, 1944: 103-104). Bu gelişmeler neticesinde Kosova, yeniden Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir.

1691 senesinde Kosova'nın Yeninden Fethi ve Reâya-Devlet ilişkileri

Osmanlı-Avusturya Savaşı'nın (1683-1699) sona ermesinin ardından, Osmanlı yetkilileri ile Arnavut reâya arasındaki ilişkilerde önemli değişiklikler yaşandığı görülmektedir. Bu değişiklikler, Priştine, Mitroviça, İpek, Prizren ve Üsküp bölgelerinde yaşayan halkın büyük bir kısmının Piccolomini komutasındaki Avusturya ordusuyla ittifak kurmasının doğurduğu sonuçlardan kaynaklanmıştır. Dolayısıyla Osmanlı yönetiminin yeniden kurulmasından hemen sonra, devlet isyancılara karşı cezalandırma siyasetine başvurdu.

Osmanlı yetkililerinin uyguladığı ceza siyaseti, düşmanla iş birliği yapan kişilere ve kabilelere yönelmişti. Bu kapsamda, listenin başında Pjetër Bogdani ve Karpoş yer almaktaydı. Pjetër Bogdani, Üsküp başpiskoposuydu ve Kosova'da doğup büyüdüğü için otoritesi cemaatinin ötesine yayılmıştır. Nitekim kısa süre içerisinde Osmanlıya karşı 20 000'den fazla savaşıyı (hristiyan, Ortodoks ve Müslüman) toplamayı başarmıştır. Ayrıca 6 Kasım 1689'da Piccolomini'yi Prizren'de karşılamak için gelen 6 000'den fazla asî Arnavutlara önderlik etmiştir. Üç gün sonra (9 Kasım) Piccolomini öldüğünde de cenaze merasimi kendisi tarafından icra edilmiştir. Bilindiği gibi, bir ay sonra Bogdani de vebaya yakalanması üzerine, Holstein'ın askeri doktorları tarafından tedavi edilmek üzere Priştine'ye gönderilmiştir (Malcolm, 2002:152). Katolik Kosova Arnavutlarının başpiskoposu olan Bogdani'nin bu faaliyetleri ve Avusturyalılarla bu kadar iç içe olması, onu dönemin Osmanlı makamları nezdinde en önemli düşman figürlerinden biri hâline getirmiştir. Her ne kadar kendisini sağ olarak ele geçirmek mümkün olmamışsa da (6 Aralık 1689'da vefat etmiştir), Osmanlı ordularının Priştine'ye dönüşünün ardından, Avusturya birlikleri tarafından Sultan Mehmed Fatih Camii avlusunda özel bir merasimle defnedilen Bogdani'nin naaşı mezardan çıkarılarak şehrin sokaklarında teşhir edilmiştir (Marquet, 1997: 509-511).⁵ Öte yandan, isyancı faaliyetleri Kaçanik ve İştip'e kadar uzanan Karpoş

5 6 Aralık 1689'da, Pjetër Bogdani'nin yeğeni Gjon Bogdani, veba salgınından etkilenen bu şehre gelen Pjetër Bogdani'nin 6 Aralık'ta Priştine'de öldüğünü duyurdu. Raporda, Pjetër Bogdani'nin, kiliseye dönüştürülmüş olan Selatin Camisinin avlusuna büyük bir törenle defnedildiği belirtiliyor. "Giunto in Priscina fu con gran carità accolto da tutti li illustrissimi Conti e Capi di Guerra ove non più di cinque

ise Vezir Halil Paşa tarafından canlı olarak ele geçirilmiş ve Vardar Köprüsü'nde idam edilmiştir (Üsküdarî Abdullah Efendi, 2017: 210).

Avusturya-Osmanlı savaşlarında taraf tutan iki diğer din adamı da III. Arseniye-Çarnoyeviç ve Yanovalı (Kosovanın Yanova-i kadîm) papaz Don Tomë Raspasani idi. Bu ikisi, Kutsal İttifak ordusuyla birlikte Habsburg İmparatorluğu topraklarına kaçmışlardır. Ortodoks din adamı olan III. Arseniye, Avusturya ordusunun Kosova'yı işgali sırasında Karadağ'da (Nikşiç ve Çetine) bulunmakta olup, Piccolomini'nin ölümünden birkaç hafta sonra bölgeye geri dönmüştür (Rizaj, 1983: 93). 2 Ocak 1690'da Kaçanik Muharebesi'nde Avusturya ordusunun yenilgiye uğramasının ardından Arseniye, Avusturyalılarla birlikte Belgrad'a kaçmış ve yaz boyunca orada kalmıştır. Yıl sonlarına doğru ise Macaristan topraklarının kuzeyine, Buda ile Komárom arasındaki bölgeye yerleşmiştir. Arseniye'nin kaleme aldığı ifadelerine göre, onunla günümüz Sırbistan, Karadağ, Makedonya, Bulgaristan ve Kosova bölgelerinden yaklaşık 30 000 kişi (Sırp, Arnavut, Bulgar, roman vb. uyruklu bireyler) göç etmiştir (Malcolm, 2020:295). Pjetër Bogdani'nin halefi olan Don Tomë Raspasani ise, "Piccolomini" adlı süvari birliğinin bir kısmı ve Anton Znoriqi önderliğindeki yerel milislerle birlikte, General Veteran'ın emriyle Yenipazar üzerinden Belgrad'a geçmiş ve daha sonra Avusturya ordusuyla birlikte İmparator I. Leopold'un hâkimiyetindeki topraklara yerleşmiştir (Rizaj, 1983:93).

Osmanlı Devleti'nin Kosova'daki hâkimiyetini yeniden tesis etmesiyle birlikte, halka yönelik daha uzlaşıcı bir siyaset izlenmeye başlanmıştır. Bu kapsamda, Mart 1690'ın sonlarından itibaren Osmanlı idaresi, Avusturya ordusuyla birlikte bölgeyi terk eden halkına yönelik genel af politikası uygulamaya başlamıştır. Bu affın şartı, silahların teslim edilmesi ve Sultan'dan af talebinde bulunulmasıydı. Devlet tarafından ilan edilen bu af, özellikle Srem bölgesine sığınan kaçak nüfusun geri dönüşünde etkili olmuştur (Katić, 2015:2602). 1691 tarihli Osmanlı

giorni giacque amalato alli 6 di decembre nell'ore matutine rese l'anima al Signore munito di tutti lisantissimi Sacramenti et assistito dal Reverendo Padre Francesco Xaverio Coffler, della Compagnia di Gesù e dalla maggior parte del suo Clero fu deposito il suo cadavero nell'imperial Moschea di questo luoco, fatta novella Chiesa sotto il titolo di San Francesco Xaverioi al destro contro dell'altar Maggiore con quella poppa e lugubrità che sş potè fare".

Divanı kararlarına bakıldığında, kaçakların büyük çoğunluğunun günümüz Sırbistan'ının Požarevac, Smederevo, Alaçahisar (Krushevac), Niş, Salankamani, Belgrad vb. bölgelerinden geldiği ve çoğunlukla Srem'e yerleştirildiği görülmektedir (BOA. A.DVN.MHM.d. 100, hüküm: 344, 387, 392, 400). 1689'da Mahmutbeyoğlu önderliğindeki Osmanlı ordusuyla birlikte bölgeden ayrılmak zorunda kalan Kosova'nın Müslüman halk ise, Osmanlı idaresinin yeninden tesis edilmesiyle anavatanlarına geri dönmüştür. Ancak döndüklerinde, savaşın ve yaklaşık bir yıl süren çatışma ortamının yol açtığı büyük bir yoksulluk ve güvensizlikle karşı karşıya kalmışlardır (İslami, 2022:583-590).

Sonuç

Kosova'nın Avusturya orduları tarafından işgali, 1683 yılında Viyana'nın ikinci kuşatmasının başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından Hristiyan güçlerin Osmanlı Devleti'ne karşı ittifak hâlinde harekete geçmelerinin bir sonucu olarak gerçekleşmiştir. Avusturyalı generallerin temel hedefi, Kosova'yı kontrol altına alarak günümüz bugünkü Arnavutluk topraklarına kadar ilerlemektir. Bu sayede, hâlihazırda Venedik orduları tarafından ele geçirilmiş olan bölgelerle birleşmeleri amaçlanmaktaydı.

İmparator I. Leopold'un ordusu, en önemli desteği kendi mezhebine mensup Arnavut Katolik din adamı Pjetër Bogdani'den almıştır. Bogdani, Avusturyalı generallere Kosova'da güçlü bir destek sağlamış, gerek Müslümanlardan (XVII. yüzyıla ait Osmanlı tahrir defterleri ile Katolik papazların raporlarına göre Müslümanlar Kosova nüfusunun çoğunluğunu oluşturmaktaydı), gerekse Hristiyanlardan (Katolik ve Ortodoks) oluşan yaklaşık 20 000 savaştıcıyı harekete geçirmiştir. Avusturya ordusunun birkaç gün içinde hızla Üsküp'e kadar ilerlemesi, bu dönemde Kutsal İttifak altında birleşmiş Hristiyan güçlere karşı birçok cephede savaşmakta olan Osmanlı ordusunun kırılğan bir durumda bulunduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Buna karşılık, Fazıl Mustafa Paşa'nın hem halk hem de ordu üzerinde doğrudan etkili stratejileri, ekonomik ve siyasi krizlerle boğuşan Osmanlı ordusunun ye-

niden toparlanmaya başladığını gösteren önemli işaretlerdir. Buna ek olarak, General Piccolomini'nin Prizren'de ölümü de Osmanlı Devleti lehine olmuştur. Bu işgal sırasında Kosova bölgesinde iki tür göç hareketi yaşanmıştır. Buna göre, Avusturyalıların Kosova yönelişinden hemen önce, İslamlaşmış ahalin önemli bir kısmı, Dukakin Mutasarrıfı Mahmud Paşa ile birlikte güvenli bölgelere çekilmiştir. Osmanlı ordularının geri dönmesinin ardından ise Kosova'daki Hristiyan nüfusun (Ortodoks ve Katolik) bir bölümü, o dönemde İmparator I. Leopold'un egemenliği altında bulunan topraklara kaçmıştır. Dolayısıyla, Osmanlı idaresinin yeniden tesis edilmesinden sonra Kosovalı Müslüman Arnavutların kendi yurtlarına dönüşü, güvenlik bağlamında değerlendirilmelidir. Bu olayı yeni bir iskân hareketiyle ilişkilendirmek için herhangi bir ilmî dayanak bulunmamaktadır. Nitekim XVII. yüzyılın sonu ile XVIII. yüzyılın ilk yarısına ait Rumeli Ahkamı ve şikâyet defter bilgileri bunu doğrulamaktadır. Aynı şekilde, III. Arseniye Çarnoyeviç ile Tomë Raspasani'nin Avusturya hâkimiyetindeki topraklara kaçış da güvenlik perspektifi üzerinden ele alınmalıdır.

Avusturyalılarla aynı inancı paylaşan ve XVII. yüzyılda işgalci güce destek veren nadir Arnavut şahsiyetlerden biri olan Pjetër Bogdani, Osmanlıların bölgeye geri dönüşünden önce vebadan hayatını kaybetmiştir. Karpoş'un idamı ve Bogdani'nin cenazesinin mezardan çıkarılarak Priştine sokaklarına atılması, Osmanlı yönetiminin düşmanla iş birliği yapan isyancılara karşı uyguladığı bir ceza ve aynı zamanda bölge halkına verilen bir uyarı mesajı niteliğindedir. Osmanlı idaresi, Mart 1691'den itibaren silahlı kişilerin af talebinde bulunmaları ve silahlarını teslim etmeleri şartıyla genel af ilan etmiştir. Bu uygulama, Osmanlı merkezî yönetiminin sorumluluğu yalnızca Pjetër Bogdani, Karpoş ve Raspasani gibi isyanın önde gelen liderlerine yüklediğini göstermektedir. III. Arseniye Çarnoyeviç'in ise isyana aktif biçimde katıldığı söylenemez. Zira Kosova'nın işgali sürecinde belirleyici rol oynayan General Piccolomini ile herhangi bir görüşme gerçekleştirdiğine dair somut bir kanıt bulunmamaktadır.

The Austrian Armies Occupation of Kosovo (1689–1691) and the Reaction of the Local Population

Agron Islami

Introduction

The occupation of Kosovo by the Austrian armies, part of the Holy League, constitutes an important chapter for the history of Kosovo and beyond. All the more so since the debate on this event is ongoing between Serbian and Albanian historiography. This debate, which gained momentum during the period of growth of Serbian nationalism (19th century), is based on the displacement of the local population during the period in question and with the tendency to promote the narrative of a depopulation of only Serbs from Kosovo during the return of the Ottoman army to these parts (1690-1691). According to this, a part of the Serbs of Kosovo (where an exaggerated number is given) withdrew together with the Austrian army and then this region was populated with Albanians. As a result of

“” Islami, A. (2026). Avusturya ordusunun Kosova'yı işgali (1689–1691) ve yerel halkın tepkisi. *Journal of Balkan Studies*, 6(1), 45-65.

✉ Dr., Institute of History “Ali Hadri”- Prishtina, Kosovo, agron.islami@gmail.com

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-0148-0726>

ROR <https://ror.org/04qtk4r03>

📄 Balkan Studies Foundation
DOI: <https://doi.org/10.51331/A069>
Journal of Balkan Studies, 6 (1), 2026
balkanjournal.org

Received: 21.12.2025
Revision: 09.01.2026
Accepted: 18.01.2026

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY NC)

this thesis supported by the Serbian monarchy in the 1940s, an anti-Kosovar-Albanian literature was created. One of the most prominent figures, is the Serbian geographer Jovan Cvijić (died 1927).

Part of this narrative are also the political events and historical figures of the late 17th century, with the greatest focus on the history of the Orthodox Church and the personality of Arsenije III, Carnojević (1683-1706), who represented the Orthodox clergy of the Patriarchate of Peja, which at that time was subordinate to the Patriarchate of Istanbul.

Sources from the time of the Austro-Ottoman Wars (1683-1699), as well as official documents, especially Ottoman, Austrian and Ragusan ones, provide valuable information on the events of this period, including the alignment of Albanians on the side of the Austrian army, then the escape of part of the population from the Albanian territories that were part of this war, which include the Kosovo Plain, Dukagjin and the areas of Skopje and Kumanovo. Serious scholars from the Oxford school such as Noel Malcolm state that the majority of Serbian historians base their studies on Serbian folk tradition, which in a way aims to distort the written facts. The tendency of the latter aims to present the territory of Kosovo as a space that until then (1689-90) was inhabited by a Serbian majority and that was emptied during the return of the Ottoman armies (1690). Thus, according to these claims, this phenomenon of migration became the cause of demographic changes in favor of the “population” with Albanians. At the same time, these claims contradict the official Ottoman documentation and the reports of the servants (priests) of the Roman Catholic church in Peja, Gjakova, Prizren, etc., compiled before the Ottoman-Austrian war, which reveal data of scientific interest for verifying the demographic situation of the population of Kosovo during the first half of the 16th century, where it is clearly seen that the Islamization of the local Albanian population had gained momentum and the number of non-Muslims (Catholic-Orthodox) in Kosovo during this time appears to be symbolic. On this reality, the Archbishop of Tivat, Gjergj Bardhi (Giorgio Bianchi), in February 1638 visited the area of Dukagjini and Prizren, in his report he recorded that in Prizren there are 22 Catholic houses with 325

souls, 34 Orthodox houses, 6 Albanian houses coming from Pulti and 3,000 Muslim houses. Meanwhile, the reality of conversions in Peja (where the center of the Orthodox patriarchate of Peja was also located) was even more pronounced. Undoubtedly, these religious transformations from Christianity to Islam came as a result of the conversion to Islam of the Dukagjin family, which was the ruler of the Dukagjin plain. After the conversion, this family entered historiography with the new name of Mahmudbegollaj (Mahmud Beyoğlu). According to the census data of 1485, 104 non-Muslim houses were registered in Peja. While in 1582 this number had fallen to 8 houses.

It should be noted that a small number of researchers of Serbian nationality clearly confirm the tendency of Serbian nationalist historiography to increase the numbers of fugitives from the territories of ancient Dardania in 1689-1690. Among them is the historian Tatjana Katic, a scientific staff member of the Institute of History in Belgrade, who in a recently published paper in Turkish states that the number of 100,000 - 200,000 Serbs who fled during the years 1688-1690 is exaggerated "... mübalağlı olarak büyük Sırp göçünde 100 000-200 000 kişinin bulunduğu biçiminde iddialar bulunmasına karşın, bizim görüşümüze göre 1688'den 1690'a kadar evlerini terk eden Sırpların sayısı hakkındaki tahmin 60.000-70.000 kişi civarındadır..." and according to her assumption, this figure should be between 60,000 - 70,000 people (individuals). Although researcher T. Katic, in the same work, also mentions the data from the work *Theatri Europaei Continuati*, printed in 1696, on the number of fugitives in the lands of the Austrian emperor, and that, as she says, this figure corresponds to 20,000-30,000 people, she prefers to double this figure, as J. Tomić had done in 1913.

The occupation of Kosovo by Austrian forces occurred as a result of the alliance of Christian powers against the Ottoman Empire following the failed second siege of Vienna in 1683. The main objective of the Austrian generals was to gain control of Kosovo and advance deeply into areas of present day Albania, thus, joining the territories occupied by Venice, which was part of the Holy League. During the occupation of the Kosovo region, the army of Emperor Leopold I,

received its most significant support from Pjetër Bogdani (Pietro Bogdani), an Albanian cleric who shared the (Catholic) faith of the emperor. Bogdani provided strong assistance to the Austrian generals in Kosovo, mobilizing over 20,000 fighters, both Muslims (according to 17th-century Ottoman tax registers and reports from Catholic priests, Muslims constituted the majority of Kosovo's population) and Christians (Catholics and Orthodox). The rapid advance of the Austrian army into Skopje within a few days clearly reveals the fragile state of the Ottoman army, which was fighting on multiple fronts against the Christian forces united under the Holy League at that time.

On the other hand, quick restitution of lands of the Ottoman territories in this region is directly linked to the strategic decisions of the new Grand Vizier (Sadrazam), Fazıl Mustafa Pasha, which also affected the economic situation of Ottoman subjects. Likewise, the death of General Piccolomini in Prizren, facilitated the restoration of Ottoman rule in the Albanian territories, starting from Vlora, Skopje, and throughout the Kosovo region.

During this occupation, two types of migrations occurred in the Kosovo region. The first took place as the Austrian armies advanced toward Kosovo, when a considerable portion of the Islamized population, together with the governor (*mutasarrif*) of Dukagjin, Mahmud Pasha, withdrew to safer areas. Meanwhile, following the withdrawal of the Austrian forces, approximately 30,000 members of the Christian population (Orthodox and Catholic) fled to territories that were then under the rule of Emperor Leopold I. Therefore, the return of Kosovo's Muslim Albanians to their homeland after the re-establishment of Ottoman rule must be assessed within the context of security. It is unscientific to link the return of the displaced to repopulation or demographic change. These facts are reflected in the decrees and registers of complaints of Rumelia (*Rumeli Ahkam defterleri*; *şikâyet defterleri*) from the late 17th and early 18th centuries. Under the same circumstances, the flight of Arsenie Čarnojević and Tomë Raspasani should also be considered.

Considering the behavior of the Ottoman army toward Karposh (Karpoš), whom they executed in Skopje, and the fact that Bogdani's body (who had died before

the reoccupation of Kosovo by the Ottoman army) was exhumed and thrown into the streets of Prishtina, it can be concluded that Bogdani would have suffered the same fate as Karposh had he been captured alive. On the other hand, the proclamation of a general amnesty in March 1691 by the Ottoman administration for its subjects who had collaborated with the enemy army indicates that the Sublime Porte held responsible only the main figures of the rebellion, such as Pjetër Bogdani, Karposh, and Rاسpasani. Meanwhile, there is no evidence confirming the active participation of Arsenije III Čarnojević in the rebellion, as Bogdani and Rاسpasani did, nor is there any proof of even a single meeting with the Austrian general Piccolomini, who played a decisive role in the occupation of Kosovo.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA):

A.DVN. MHM.d. 100 (100 numaralı Mühimme Defteri) hüküm: 344, 387, 392, 400.

AE. (Ali Emiri tasnifi) SAMD.II. (II. Ahmed) 5/455.01.

İE.MDN. (İbnül Emin/Meadin) 2/144/01.

A.DVN. S. ŞKT.d.150. (150 numaralı Şikâyet Defteri).

Kronikler

Abdullah Efendi, Üsküdarî, *Vâkı'ât-ı Rûzmerre*, Cilt I, hazırlayan: Muzaffer Doğan, Ankara:

Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları, 2017.

Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Silahdâr Tarihi (1095-1106)*, C.2, İstanbul: Orhaniye Matbaası, 1928.

Kitap ve Araştırma Makaleleri

Akdağ, M. (2019), *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik kavgası: Celâlî İsyanları*, İstanbul.

Creasy, E.S. (1956), *History of the Ottoman Turks: from the begining of their Empire to the present time*, Vol. II, London.

- Duka, F. (2009), “Shqipëria gjatë sundimit osman (një histori e shkurtës)”, *Shekujt Osman në Hapësirën Shqiptare (studime dhe dokumente)*, Tiranë.
- İnbaşı, M. – Kul, E. (2018), *Balkanlarda bir Türk Şehri Üsküp: Fetihte XVIII. Yüzyıla Kadar*, Ankara.
- İnalcık, H. “Osmanlı Devletine Karşı Mukaddes İttifak (1684)”, *Devlet-i ‘Aliyye: Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar- III (Köprülüler Devri)*, 2015.
- İnalcık, H. (1993), “Cizye”, *TDV. İslam Ansiklopedisi*, İstanbul.
- Islami, A. (2022), “Disa vendime të Divanit Osman për ruajtjen e rendit publik në Kosovë gjatë shek. XVIII”, *Akte të Kuvendit Ndërkombëtar të Studimeve Albanologjike, Arkeologji dhe Histori*, Vëll. I, Përg. Shaban Sinani, Pëllumb Xhufi, Tiranë.
- Islami, A. (2024), *Areali i Kosovës në kohën osmane: një histori socio-ekonomike e shekullit XVIII*, Prishtinë.
- Katić, K. (2001), *Jegen Osman-Paša*, Beograd.
- Katić, T. (2015), “Vayana Savaş’ından sonra Sırbistan (1683-1699)”, *Yeni Türkiye Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-III, sayı: 68, Mart-Haziran*.
- Külçe, S. (1944), *Osmanlı Tarihinde Arnavutluk*, İzmir.
- Malcolm, N. (2020), “Emigrimi në masë i serbëve nga Kosova (1690)”, *Rebelët, Besimtarët, të mbijetuarit: Studime mbi historinë e shqiptarëve*, Prishtinë.
- Malcolm, N. (2002), *Kosovo a short history*, London.
- Mantran, R. (2004), “Shteti Osman në Shekullin XVIII: Qëndrueshmëri apo e Tatpjetë?”. *Histori e Perandorisë Osmane, nën drejtimin e Robert Mantranit*, (Përkth. Asti Papa, Red. Dritan Egro), Tiranë.
- Marquet, O. (1997), *Pjetër Bogdani: Letra dhe dokumente nga Arkivi i Kongregatës “de Propaganda Fide” si dhe nga arkivat sekrete të Vatikanit*, Shkodër .
- Özcan, A. (2004), *İmparatorluk Çağının Osmanlı Sultanları – III*, Ankara.
- Rizaj, S. (1983), “Mbi të ashtuquajturën dyndje e madhe serbe nga Kosova në krye me patrikun Arsenije Çarnojeviç (1690)”, *Gjurmime Albanologjike*, XII/1982, Prishtinë.
- Shaw J., S. (1976), *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volum 1: Empire of the Rice of the and Decline of the Ottoman Empire, 1280-1808*, Cambridge Press.
- Tabakoğlu, A. (1985), *Gerileme Dönemine Girerken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul.
- Uzunçarşılı, I. H. (2000), *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. III, Ankara.
- Xhufi, P. (2020), “Lufta për Vlorën”, *Kumtime Historike I: Materialet e tryezave skencore të mbajtura më 19 tetor 2015 dhe më 20 shtator 2017*, Prishtinë.

- Xhufi, P. (2023), *Shqipëria dhe fundshekulli i dëshpëruar: Beteja të Humbura, Pirateri dhe Ikje (shekulli i shtatëmbëdhjetë)*, Tiranë.
- Rugova, Y. (2024), “Dokumente të Pikolominit për fushatën ushtarake habsburgase në Kosovë (1689)”, *Studime Historike*, nr. 1, Tiranë.
- Zamputi, I. (1965), *Relacione mbi gjendjen e Shqipërisë veriore e të mesme në shekullin XVII (1634-1650)*, Vëllimi II, Tiranë.